

БОГУСЛАВСЬКА Анна Олександрівна,
здобувач вищої освіти 2 курсу ННЕКІ НАВС,
спеціальність «Право»

Науковий керівник:
ПРИХОДЬКО Юрій Павлович,
професор кафедри
криміналістичного забезпечення та судових експертиз
ННЕКІ НАВС, к.ю.н., доцент

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ І КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ВИМІР

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 та введення воєнного стану стали безпрецедентним викликом не лише для всього державного механізму, але, перш за все, для системи кримінальне правосуддя. Умови активних бойових дій, тимчасова окупація частин території, руйнування інфраструктури, ракетний удар принесли необхідність швидкої адаптації органів досудового розслідування до нових реалій функціонування.

Ця адаптація була б чимось на зразок подвійного процесу: організаційно-правового та криміналістичного. Перший передбачає зміну нормативної бази, перерозподіл процесуальних компетенцій та зміну організації роботи в правоохоронних органах, а другий стосується зміни тактики, методів та технічних засобів збору, захисту та аналізу доказів на місцях.

Організаційно-правова адаптація системи досудового розслідування розпочалася з термінових змін до Кримінального процесуального кодексу України. Ключовою складовою було введення до ст. 615 (КПК України), яка передбачала особливий порядок кримінального провадження під час дії воєнного стану. Його важливість полягає в забезпеченні безперервності кримінального процесу навіть в умовах, коли деякі суди, органи попереднього слідства чи прокуратури фактично не можуть працювати.

Одним із результатів цієї адаптації став перерозподіл повноважень і юрисдикцій. У випадках, коли суддя не може взяти на себе обов'язки слідства і певні функції судового нагляду можуть тимчасово виконувати керівники органів прокуратури. Хоча такий механізм (який спровокував наукові дискусії щодо гарантій прав людини та збереження змагального процесу) фактично дозволив запобігти паралічу слідства під час воєнної діяльності.

Важливими стали також зміни процесуальних строків і процедур: продовження строків тримання під вартою в окремих випадках до 216

годин, можливість проводити окремо певну процесуальну діяльність на відстані, використовуючи електронні засоби зв'язку, спрощений порядок затвердження невідкладної слідчої (розшукової) діяльності. Також були врегульовані конкретні питання щодо зупинення досудового розслідування у зв'язку з військовими діями, окупацією території або неможливістю визначити місцезнаходження учасників провадження.

Поряд з цим відбулася і інституційна адаптація. Відбувся різкий сплеск міжвідомчої координації між Національною поліцією, СБ України, ДБР, прокуратурою, відділами ДСНС і навіть міжнародними слідчими місіями в умовах воєнного стану. Практика створення Спільних слідчих груп з міжнародними партнерами стала ефективним інструментом документування військових злочинів і дозволяє їх подальше судове переслідування на міжнародному рівні.

Адаптація до розвитку, зокрема, впроваджує використання цифрових доказів та OSINT. Аналіз супутникових знімків, геолокаційних даних, метаданих файлів, контенту соціальних мереж, відео з відкритих джерел та перехоплених комунікацій став одним з основних джерел доказів для воєнних злочинів. Практика показала, що OSINT поступово перетворився із допоміжного інструменту в повноцінний компонент «forensic support» для розслідування.

Важливим напрямом є також ідентифікація жертв та робота з масовими похованнями. Використанням ДНК-профілювання, мобільних криміналістичних лабораторій, судово-медичних міжнародних протоколів, включно з Протоколом Міннесоти, і закордонними експертами не тільки посилюється визначення загиблих осіб, а й підготовка відповідної доказової бази стосовно воєнних злочинів.

Радикальною зміною піддалася і методика розслідування злочинів на міжнародному рівні. У протилежність звичайному досудовому розслідуванню звичайних кримінальних злочинів увага зміщується від індивідуального епізоду до демонстрації систематизації, командної відповідальності, причинних зв'язків між наказами та результатами, що наближає наукову вітчизняну розшифровку до стандартів міжнародно-правового кримінального провадження.

Зазнавши далекосяжної адаптації, система досудового розслідування має похмурі перспективи. Одним із ключових факторів є надзвичайне навантаження на слідчих і прокурорів, де кількість зафіксованих воєнних злочинів нараховується в сотнях тисяч фактів. Це актуалізує питання пріоритизації проваджень, спеціалізації слідчих підрозділів, впровадження нових цифрових інструментів для обробки доказів.

Ще одним викликом залишається приведення розслідування національного формату у відповідність до стандартів доказування на

міжнародному рівні. Додаткове приведення криміналістичних протоколів у відповідність до норм Римського статуту, практики МПК та концепції перехідного правосуддя – це те, що потрібно для ефективного захисту винних.

Крім того, на сучасному етапі необхідно не тільки реактивно підлаштовуватися під умови війни, а й здійснювати системно спрямовану модернізацію кримінального процесу – розвиток електронного кримінального провадження, діджиталізацію доказування, вдосконалення дистанційних процесуальних засобів й нормативне закріплення нових криміналістичних методик.

Таким чином адаптація системи досудового розслідування України до умов воєнного часу показала високий рівень витривалості, інституційної гнучкості та інноваційності. Організаційно-правові зміни гарантували державне втілення кримінального процесу, а криміналістичні трансформації вивели розслідувальну практику на новий технологічний рівень. Майбутній розвиток цієї системи визначається не лише у відповідь на виклики війни, але й у відповіді на поетапне формування модернізованої моделі кримінальної юстиції воєнного і повоєнного періодів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 27.04.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 27.04.2026).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 27.04.2026).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 27.04.2026).
5. Особливості організації досудового розслідування в умовах воєнного стану. URL: <https://share.google/KmdcjZNPrtCoJbYL5> (дата звернення: 27.04.2026).
6. Організаційно-правові аспекти адаптації системи досудового розслідування до умов воєнного стану. URL: <https://share.google/3RpoDxAg7fLqXWXUe> (дата звернення: 27.04.2026).
7. Криміналістичне забезпечення досудового розслідування в умовах воєнного стану. URL: <https://share.google/4mFeBFP42u3r1coY> (дата звернення: 27.04.2026).